

Temel Eğitim Öğretmenlerinin Değer Eğitimine Yönelik Görüşleri

Basic Education School Teachers' Views on Value Education

Yusuf ÖZDEMİR, Öğretmen.

Milli Eğitim Bakanlığı, Samsun/Türkiye.

yusuefozdemir82@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2024-6916>

Elif MERCAN UZUN, Dr. Öğr. Üyesi.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun/Türkiye.

elfmercan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9069-1375>

Eda BÜTÜN KAR, Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi.

Sinop Üniversitesi, Sinop/Türkiye.

edabutun@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6226-0137>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 01.07.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 11.09.2021

Yayın Tarihi / Published Date: 25.12.2021

Tr/En: Tr

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Atıf/Citation: Özdemir, Y., Mercan Uzun, E., Bütün Kar, E. (2021). Temel eğitim öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19 (42), s.227-266

<https://doi.org/10.34234/ded.958030>

Öz: Temel eğitimde görev yapan öğretmenler, değer gelişimi için önemli bir role sahiptir. Bu nedenle araştırmada temel eğitim öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu maksimum çeşitlilik örneklemesine göre belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 öğretim yılında görev yapan 33 okul öncesi ve sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşme sorularını belirlemek için alanyazın taraması yapılmış, öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan sorular hakkında uzman görüşü alındıktan sonra öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilerek sorulara son hali verilmiştir. Böylece 13 yapılandırılmış sorudan oluşan bir görüşme formu oluşturulmuştur. Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmada değer eğitiminin gerekli görüldüğü ancak akademik odaklı anlayışın, eğitim programındaki yetersizliğin ve uygulamaların öğretmen inisiyatifine bırakılmasının değer eğitimi olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Araştırmada ayrıca değer gelişiminde ailenin önemli bir unsur olduğu, aile ve okul dışında değer eğitiminde medyanın, sosyal medyanın, arkadaş çevresinin etkili olduğu, değer öğretiminde genellikle telkin yaklaşımının kullanıldığı, değer gelişiminin takibi ve değerlendirilmesinde zorluk çekildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda değer eğitiminin programın temelinde yer alması, yaşantı temelli etkinliklerin düzenlenmesi, aile-okul-çevre birlikteliğinin sağlanması, çağdaş değer öğretim yöntemlerinin kullanılması gibi önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Değer Eğitimi, Değer Geliştirme, Temel Eğitim.

&

Abstract: Teachers working in primary education have an essential role in value education. For this reason, this study aims to reveal the views of primary school teachers regarding values education. The research used one of qualitative research methods, the phenomenology. Group of the study was determined by diversity sampling. The study group of the research consists of 33 pre-school and classroom teachers working during the 2020-2021 academic year. The study collected data through the interview form developed by the researchers. To determine the interview questions, literature scan was undertaken and interviews were conducted with the teachers. After receiving expert opinion on the created questions, interviews were conducted with the teachers and after that the questions were finalized. Thus, an interview form which contains 13 structured questions was created. The data

obtained in the research were analyzed by descriptive analysis technique. The study indicates that while values education considered necessary, factors such as; academic-oriented understanding, inadequacy in the curriculum and the fact that the practice is left to the initiative of the teacher are negatively affect values education. The study also suggests that the family is of utmost importance in the development of values, besides that media, social media, and friends are effective in values education, other findings also suggest that values education is generally undertaken via inculcation approach, and that its assessment and follow-up is difficult. In line with these results, suggestions such as placing values education at the centre of the curriculum, organizing life-based activities, ensuring family-school-communication, and using modern value teaching methods are made.

Keywords: Value Education, Value Development, Primary Education.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

İnsan, bilişsel, duyuşsal, devinimsel özelliklere sahip; diğer insanlarla etkileşime ihtiyaç duyan; bir yandan çevresini etkilerken bir yandan çevresinden etkilenen sosyal bir varlıktır. İnsana ait bu özellikleri göz önünde tutan eğitim sistemleri bir yandan insanın kişisel özelliklerini geliştirirken bir yandan da içinde bulunduğu toplumun devamını sağlayacak nitelikleri kazanmaları için kültür aktarımı vazifesini yerine getirir. Ancak eğitim sistemlerinde insanın bilgi ve beceri gelişimine yapılan aşırı vurgu insanın duyuşsal yönünün ihmal edilmesine neden olmaktadır. Bilimde hızlı ve çarpıcı gelişmeler meydana gelirken bireylerin ve toplumların duyuşsal özelliklerinin göz ardı edilmesi insanoğlunu çevrenin tüm yaşam formlarının yok olması ve insani değerlerin zarar görmesi tehlikesi ile karşı karşıya getirmiştir (Kenan, 2009; Quisumbing ve Leo, 2005).

İnsanların kararlarının, hedeflerinin, isteklerinin oluşmasında değerler önemli bir yer tutar (Tahiroğlu vd., 2010). İnsan, sahip oldukları değerler sayesinde kararlarını, hedeflerini ya da isteklerini iyi ya da kötü şeklinde değerlendirebilir (Bardi ve Schwartz, 2003; Tsirogianni ve Gaskell, 2011). Değerler küçük yaştan itibaren aileden, akranlardan, oyun gruplarından, medyadan öğrenilmektedir (Halstead ve Taylor, 2000). Ancak aileden başlamak üzere eğitim kurumlarında, toplumda, medyada bireylerin değer gelişiminin ihmal edilmesi, teknolojik ve toplumsal değişmelere maruz kalan insanın değerleri edinmesine engel olmaktadır. Bu nedenle yirmi birinci yüzyıldaki hızlı değişimlerin insanların ve

toplumların hayatlarına olan olumsuz etkilerini azaltmak için bireylerin ve toplumların değerleri üzerine yoğun bir şekilde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Schwartz ve Bardi, 2001). Bu amaçla karakter eğitimi, ahlak eğitimi, değer eğitimi adı altında eğitimler düzenlenmektedir (Bolat, 2016).

Değer, arzu edilen, insanlara yol gösteren, önem sırasına konabilen, seçimlerimize etki eden inançlar olarak tanımlanmaktadır (Schwartz, 1994; Schwartz ve Bardi, 2001). İnsanların çok önemli olduğunu düşündüğü, eylemlerine motivasyon ve rehberlik sağlayan, hayatındaki öncelikleri belirleyen, tekrar eden fikirlerdir (Quisumbing ve Leo, 2005). Spranger'e göre değerler, beğenilenler, beğenilmeyenler, bakış açıları, içsel eğilimler, gerçekçi ve gerçekçi olmayan yargılar, ön yargılar, bir insanın dünyaya bakışını belirleyen her şeyin birleşimidir. Bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde içselleştirilerek eylemleri değerlendirmek için bir ölçüt ya da standart halini alır (Bruno ve Lay, 2008).

Değerler insanın yaşamını yönlendirmesinde, toplumda bir yer edinmesinde ve toplumun devamlılığının sağlanmasında önemli bir işleve sahiptir. Toplumun işleyişi ve devamlılığının sağlanması hususunda konuya yaklaşıldığında adalet, yardımseverlik, sevgi, saygı, merhamet gibi evrensel değerlerin hâkim olması ile ilişkilidir. Bu değerlerin toplumda hâkim olması ise bireylerin bu değerleri benimseyerek davranış haline getirmesi ile mümkündür. Davranış haline dönüşmemiş değerlerin toplumun iyiliği ya da düzenin sağlanması noktasında etkililiği yoktur. Herkesin doğru olanı bilip uygulamadığı bir dünyada değerlerin kazandırıldığını söylemek mümkün olmadığı gibi yaşanabilirliği de tartışmalıdır. Bu nedenle değerlerin kazandırılması süreci yalnızca bireyin yetiştirdiği yakın çevrenin bir sorumluluğu olarak görülmemiş çocuğa şekil verme noktasında etkili kurumlardan biri olan okullar da değer geliştirmenin önemli bir parçası olarak yerini almıştır. Bu nedenle okulların ana hedeflerinden biri çocukların değer gelişimini desteklemektir (Halstead ve Taylor, 2000). Halstead ve Taylor (2000) okulların değer gelişimindeki iki rolünü topluma mal olmuş değerlerin çocuklarda geliştirilmesi ve bireyin kendi geliştirdiği değerlerin desteklenmesi olarak belirtmektedir. Eğitimde istendik, kalıcı davranış meydana getirmek amaçlandığından davranış üzerine etkili olan unsurlar eğitim araştırmalarının odak noktası olmaktadır. Değerlerin davranış ile ilişkisi net olarak ortaya koyulamasa da insanların değerleri ile eylemleri arasındaki tutarlılık ihtiyacı ile değer ve davranış arasındaki tutarlılığın bireyi isteklerine ulaştırması değerler ile davranış arasındaki ilişkiye işaret etmektedir (Bardi ve Schwartz, 2003). Değer ve davranış arasındaki bu ilişki okulların değer eğitimine verdikleri önemin

nedenlerinden biridir. Bir diğer neden ise okulların kültür aktarımı ile toplumun devamını sağlamadaki işlevidir. Kültürü oluşturan öğelerden biri de değerlerdir ve bu aktarımının içinde toplumun değerleri de yer almaktadır (Altun, 2003). Kültürel değerlere sahip çıkmak, korumak ve gelecek nesillere aktarmak, aktarmanın yanı sıra çocukların kültürel değerlerle ve kültürel mirasla bağ kurarak onlara değer vermesini sağlamak eğitimle mümkün olmaktadır. Eğitim, bu aktarım sırasında bir araç görevi görmektedir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü okullarda gerçekleştirilen etkinliklerde ya da derslerde doğrudan ya da dolaylı olarak kültürel değerlere yer verilmektedir. Okulda kutlanan bayramlar ya da önemli günler, anlatılan tarihi olaylar, yapılan müze ziyaretleri, kullanılan edebi ürünler gibi birçok somut ya da somut olmayan kültürel miras öğeleri sayesinde çocuklara kültürel değerler aktarılmaktadır. Bu sayede çocuklar iyi-kötü, doğru-yanlış, saygı, vatanseverlik, yardımlaşma, adalet gibi birçok değeri kazanmaktadırlar. Aile ve çevre aracılığı ile doğumdan itibaren aktarılmaya başlayan değerler okulun çocuğun eğitimine dahil olması ve bu unsurların da sistematik bir biçimde aktarılmasıyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle eğitim süreci bir nevi değer aktarımı vazifesi de görmektedir. Bu rol gereği okullar, eğitim programlarında olsun ya da olmasın çocukların değer gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır (Almerico, 2014; Edgington, 2002; Masemann, 2013).

Eğitim kurumları programlı ya da programsız şekilde çocukların değer gelişimini etkileyen kurumlardır. Bir öğretmenin çocuklara karşı davranışları, sınıfta kullandığı yöntemler, sahip olduğu değerler çocukların değer gelişimini etkilemektedir. Bu etkileme gizil öğrenme yolu ile de gerçekleşmektedir. Gizil öğrenmede çocukların neyi, nasıl öğrendikleri ile ilgili bir belirsizliğin olması (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016) değer eğitiminin etkililiğinin de sorgulanmasına neden olmaktadır. Bir program dahilinde bile değerlerin kazandırılma düzeyinin ölçülmesi güç iken gizil öğrenme sürecindeki belirsizlik değer eğitiminin daha sistemli bir şekilde verilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Bu durum okulları değer eğitimi bilinçli olarak ve belli bir eğitim programı dahilinde uygulamaya yönlendirmektedir. Alanyazına bakıldığında değerler eğitiminde beş temel yaklaşımın öne çıktığı görülmektedir. Bunlar değer aşılama, ahlaki muhakeme, değer analizi, değer açıklama ve aktif öğrenmedir (Yığittir ve Öcal, 2010). Bu yöntemler benzer amaçlara ulaşmayı hedeflese de işleyiş açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Değer aşılama yöntemi bireyin özgür iradesini geri plana iterken ahlaki muhakeme, değer açıklama gibi yöntemler bireyin kendi değerlerini belirlemesini teşvik ederek kendisi için neyin değerli olduğunu be-

lirleyerek anlamlı bir hayat yaşamasını önemsemektedir. Değer analizi ve aktif öğrenme gibi yaklaşımlar ise bireyin içinde bulunduğu topluma olan duyarlılığını da geliştirerek bir değer sistemi oluşturmayı amaçlamaktadırlar. Ahlaki muhakeme, değer analizi, değer açıklama gibi yöntemlerde ise çocuğun akıl yürütme süreçlerini işe koşması çok önemlidir. Bu nedenle değerler eğitiminde sadece bir yöntemi uygulamak yerine farklı yöntemleri okul çatısı altında bir araya getirmenin daha etkili olduğu belirtilmektedir (Halstead ve Taylor, 2000).

Temel eğitim dönemi çocuğun ailesinden, öğretmeninden ve çevresinden öğrendiği bilgi ve beceriler ile geleceğinin temellerinin atıldığı bir dönemdir. Erken dönemde çocukların aldığı eğitimin niteliği onların yaşantılarında olumlu yönde fark yaratmaktadır (Özer ve Aktaş, 2019; Topaç vd., 2020). Aynı zamanda aile de kazanılan ve istenmeyen davranışların ortadan kaldırılmasında da temel eğitim döneminde verilecek bir eğitim bu davranışların kalıcı hale gelmesinin de önüne geçilmesini sağlamaktadır. Bu durum erken dönemde yapılan çalışmaların niteliğinin yükseltilmesinin ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Çocukların yaşamlarını yönlendiren unsurlardan biri de sahip oldukları değerlerdir. Aynı zamanda çocukların geleceğe taşıyacakları değerler toplumun da geleceğine yönelik emarelerini göstermektedir. Yani çocukların değer gelişimi sadece bireyin kendisini ya da çevresini değil aynı zamanda toplumun genelini ilgilendiren bir konudur. Çocukların yaşam boyunca kendilerine rehberlik edecek doğru değerler ile donatılması toplumun iyiliği için de önemlidir (Dawis, 1991; Gudmundsdottir, 1991). Bu nedenle küçük yaştan itibaren değer gelişimine yönelik uygulamalar yapılmaktadır (Arıcı ve Bartan, 2020). Uygulamaların planlayıcısı ve yürütücüsü konumunda olan öğretmenler bu noktada önemli bir rol oynamaktadırlar. Özellikle erken çocukluk dönemine denk gelen temel eğitim döneminde çocukların ailelerinden sonra oldukça uzun zaman geçirdikleri ilk yetişkinler olan öğretmenler çocukların hem akademik hem de sosyal-duygusal gelişimleri üzerinde gerek gerçekleştirdikleri uygulamalarla gerekse rol model olmaları yoluyla etkili olmaktadır. Değer eğitimi ile ilgili temel eğitimdeki öğretmenlerin görüşlerinin ortaya konulması yapılacak bu uygulamaların kapsamı ve niteliği hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlayacaktır. Ayrıca değer eğitimi sürecinin en temel özelliklerinden biri süreklilik arz etmesidir. Kazandırılmak istenilen değerler ile ilgili çalışmalar eğitim basamağının her kademesinde birbirini destekleyecek şekilde ilerlemelidir. Bu açıdan da okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi çalışmalarını bir arada görmek bu çalışmaların birbirini tamamlayıp tamamlamadığını anlamak açısından da önem taşımaktadır. Bu nedenle araştırmada temel eğitim

öğretmenlerinin değer eğitime ilişkin görüşlerini ortaya koymak için aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Değer eğitiminin gerekliliğine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
2. Değer eğitimi sürecine etki eden unsurlara (aile, okul vb.) ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
3. Değer eğitimi sürecindeki uygulamaların etkililiğine ve yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
4. Değer eğitimi sürecinde kullanılan yöntem/teknik ve materyallere ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
5. Değer eğitimi sürecinin takibine ve ölçülmesine ilişkin öğretmen uygulamaları nelerdir?
6. Sınıfta tekrar eden olumsuz bir davranışa karşı öğretmen uygulamaları nelerdir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Olgubilim, birkaç kişinin herhangi bir olguyla ilgili yaşamış oldukları deneyimlerin ortak biçimde anlamlandırılmasıdır. Bu yöntemde olgu ile ilgili deneyimlere sahip kişilerden toplanan veriler bütüncül bir şekilde betimlenmektedir (Creswell, 2016). Bu araştırmada olgu olarak “değer eğitimi” ele alınmıştır. Değer eğitime ilişkin deneyime sahip öğretmenlerin görüşleri alınarak bu görüşlerin özüne ilişkin betimsel analizler yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 öğretim yılında görev yapan 20’si sınıf öğretmeni ve 13’ü okul öncesi öğretmeni olmak üzere 33 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin seçilmesinin nedeni temel eğitim çağındaki değer eğitimi uygulamalarının bütüncül yaklaşımla incelenmek istenmesidir. Çalışma grubu oluşturulurken amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Balcı (2018), bir eğitim programının etkililiği ile ilgili maksimum

çeşitlilik örnekleme kullanılmak istendiğinde farklı sosyo-ekonomik yapıdaki okulların seçilmesi gerektiğini belirtmektedir. Değer eğitimi uygulanmasında da farklı okullarda (merkez, taşımali, birleştirilmiş ya da özel-devlet), farklı kıdemlerde, farklı sınıf seviyelerinde yapılan uygulamaların birbirinden farklılaşabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle farklı özelliklere sahip öğretmenlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada sınıf öğretmenleri SO, okul öncesi öğretmenleri ise OO şeklinde kodlanmıştır.

Etik Kurul Onayı

Bu çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının etik açıdan uygunluğuna Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 30.04.2021 tarih ve 2021/360 numaralı karar ile gerekli izin alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin görüşleri araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu ile toplamıştır. Görüşme formunda sorulacak soruları belirlemek için öncelikle alanyazın taraması yapılmış sonrasında 3 okul öncesi, 3 sınıf öğretmeni ile değer eğitimi ile ilgili görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonrasında soru başlıkları oluşturulmuştur. Oluşturulan soru başlıkları ile ilgili uzman görüşü alındıktan sonra form tekrar 2 okul öncesi ve 2 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar analiz edildikten sonra öğretilerden analizler ile ilgili dönütler alınmıştır. Görüşme sonucunda soruların anlaşılır olduğuna karar verilmiştir. Görüşme formu 13 yapılandırılmış sorudan oluşmaktadır. Bu sorularda öğretmenlerin değer eğitiminin önemi, değer eğitiminde etkili olan unsurlar, değer geliştirme sürecinde kullandıkları yöntem ve materyaller, eğitim sürecinde değer geliştirmeye yönelik uygulamalar hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik sorular hazırlanmıştır. Görüşme formundaki sorular yapılandırılmış olduğu için evet/hayır gibi kısa cevaplı şekilde yanıtlanacak sorular olmamasına özen gösterilmiştir. “Değer gelişimi sürecinde etkili olduğunu düşündüğünüz unsurlar nelerdir?” gibi sorularla mümkün olduğunca yönlendirmelerden kaçınarak öğretmenlerin geniş bir perspektifte yanıt vermelerini amaçlamaktadır.

Hazırlanan form örneklemede belirlenen öğretmenlere “Google Formlar” aracılığı ile gönderilmiştir. Öğretmenlere cevapların sadece bilimsel amaçla kullanılacağı, başka hiçbir amaçla kullanılmayacağı, kimlik bilgilerinin ise gizli

tutulacağı belirtilerek soruları samimiyetle cevaplamaları istenmiştir. Herhangi anlaşılmayan bir yer olduğunda araştırmacılara ulaşabilmeleri için iletişim bilgileri sunulmuştur. Öğretmenlerin doldurdıkları formlar üzerinden veri analizi gerçekleştirilmiştir.

Veri Analizi

Araştırmada toplanan veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde veriler, araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebilmektedir. Bireylerin görüşlerini belirtmek için çarpıcı alıntılardan yararlanılmaktadır. Verilerin sistematik ve açık bir şekilde betimlenmesi amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada elde edilen veriler için her soru tematik bir başlık oluşturmuştur. Bu başlıklar altında veriler okunarak düzenlenmiştir. Veriler anlamlı bütünler oluşturacak şekilde bir araya getirilmiştir. Elde edilen anlamlı bütünler doğrudan alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır.

Geçerlik – Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliği belirlemek için yapılan uygulamalardan biri verilerin inandırıcılığını, aktarılabilirliğini, güvenilebilirliğini, onaylanabilirliğini sağlamaktır (Creswell, 2016). İnandırıcılığı sağlamak için uzun süreli etkileşim, katılımcı teyidi, uzman incelemesi gibi yöntemlerin kullanıldığı belirtilmektedir (Başkale, 2016). Araştırmacılar konu ile ilgili birçok sınıf öğretmeni ile paylaşımda bulunmaktadır. Örneklemdeki bazı öğretmenler ile de temas halinde olunması samimi cevaplar alınmasında etkili olmuştur. Verilerin analizinden sonra tekrar örneklemdeki öğretmenlerle görüşülmüş onlardan elde edilen betimsel çıkarımlarla ilgili yorumlar alınmıştır. Öğretmenlere düzeltme ya da ekleme yapmak istedikleri yerler olup olmadığı sorulmuştur. İki öğretmenin istediği eklemeler yapılarak katılımcı teyidi sağlanmıştır. Soru başlıkları ve betimsel çıkarımlar ise değer eğitimi alanında doktorasını tamamlamış bir uzmana gönderilmiştir. Uzman dönütleri alındıktan sonra gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Nitel araştırmadaki genellemenin karşılığı olarak nitel araştırmalarda aktarılabilirlik kullanılmaktadır (Başkale, 2016). Aktarılabilirlik araştırmanın bulgularının benzer durumlara ne kadar uygun olduğu ile ilgilidir. Bu nedenle örneklem seçiminin ve araştırmaya etki eden durumların iyi açıklanması gerekmektedir (Arastaman vd., 2018). Araştırmanın örneklemine okul öncesi ve sınıf

öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada temel eğitimde görevli öğretmenlerin görüşlerine başvurulmasının nedeni bu dönemin çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor açıdan hızlı bir gelişim içinde olmalarıdır. Çocuğun hayatını etkileyecek önemli kazanımların temelini bu dönemde atılması çocuklardaki değer gelişimine ayrı bir önem verilmesine neden olmaktadır. Temel eğitimde görevli öğretmenlerin sürekli çocuklarla bir arada bulunmaları onları ve ailelerini yakından tanımalarına imkân vermektedir. Böylece değer gelişimiyle, bu gelişime etki eden unsurlarla ilgili tecrübe edinmektedirler. Bu durum öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin görüşlerini değer eğitimi uygulamaları için önemli bir hale getirmektedir. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin farklı okul türlerinde ve farklı kıdemlerde bulunması da görüşlerin geniş bir kapsamı yansıtması bakımından önemlidir.

Onaylanabilirlik, toplanan verilerin yansız ve objektif olmasını belirtmektedir. Araştırmada veriler araştırmacılar tarafından ilgili alan yazın taranarak ve uzman görüşüne dayandırılarak oluşturulan görüşme formu ile toplanmıştır. Formun açık, anlaşılır olması ve okunduğunda aynı şekilde anlaşılması için uygulama öncesi pilot uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Sonrasında öğretmenlerden görüşleri yazılı olarak alınmıştır. Öğretmenlerden alınan ham veriler araştırmada doğrudan alıntılar ile belirtilmiştir. Böylece verilerin yansız ve objektif bir şekilde sunulması sağlanmıştır.

Güvenilebilirlik, araştırma bulgu ve yorumlarının tutarlı bir sürecin ürünü olmasıdır. Bu süreç tekrar edilebilir ve oldukça açık olmalıdır (Arastaman vd, 2018). Güvenilebilirlik araştırma sürecinin detaylı bir şekilde tanımlanmasını gerektirir. Görüşme formu hazırlanırken öğretmen ve uzman görüşlerinin alınması, araştırmacılarından birinin sınıf öğretmeni olarak değer eğitimi uygulaması ve diğer öğretmenlerle sürekli etkileşim halinde olması araştırma sürecinin tutarlı bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır.

Bulgular

Okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşlerini ve uygulamalarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmanın bulguları “değer eğitiminin gerekliliğine ilişkin öğretmen görüşleri”, “değer eğitimi sürecine etki eden unsurlara ilişkin öğretmen görüşleri”, “eğitim programındaki uygulamaların etkililiğine ve yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri”, “değer eğitimi sürecinde kullanılan yöntem ve materyallere ilişkin öğretmen görüşleri”, “değer

eğitimi sürecinin takibine ve ölçülmesine ilişkin öğretmen uygulamaları” ve “sınıfta tekrar eden olumsuz bir davranışa karşı öğretmen uygulamaları” başlıkları altında toplanmıştır.

Değer Eğitiminin Gerekliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Yapılan görüşmeler sonucunda çocuklara değer eğitimi verilmesi hususunda öğretmenlerin hemfikir oldukları belirlenmiştir. Bunun nedeni olarak değerlerin toplum ahlakını sağlamada, iyi insan yetiştirmede, çocuğu hayata hazırlamada, küreselleşme ve teknolojinin etkilerini aza indirmede, erdemli bireyler yetiştirmede etkili olmasını göstermektedirler. Bu konuda Ö22-SO “Okulların sadece akademik açıdan başarılı bireyler yetiştiren yerler olarak düşünüldüğünü, öğrencilere temel insani ve ahlaki değerlerin kazandırılmasının ötelendiğini düşünüyorum. Özellikle ilkokul çağında öğrencilere okul ortamında temel değerlerin verilmesi gerektiğini düşünmekteyim” demektedir. Bu görüşü destekler şekilde Ö2-OO “Çok önemlidir. Çünkü okul öncesi eğitim sadece akademik gelişim değil, çocuğu hayata hazırlamaktır. Değerler eğitimi de hayatın içinde çocuğun bilip uygulaması gereken konulardır.” diyerek değer eğitiminin çocuğun hayata hazırlanmasının önemli bir parçası olduğunu belirtmektedir. Ö5-OO ise “Küreselleşme ve teknolojinin sınırlarını zorladığı günümüzde, dünyanın diğer ucundaki kötü bir şeyden etkilenebiliyor veya duyarsız kalabiliyoruz. Aynı zamanda insanlığın tüketme (doğal kaynaklar, zaman, beşerî ilişkiler vs) konusundaki hırsı ile beraber kendi varlığını da sona yaklaştırdığını anlamasını bekliyoruz.” ifadesi ile küresel ölçekli gelişmelerin insanlığın geleceğini tehdit ettiğini vurgulamaktadır.

Eğitimin temel hedefi iyi insan yetiştirmektir. Öğretmenler sadece akademik başarıya odaklanan eğitim anlayışının ileride bencil, yarışmacı, kazanma odaklı bireylerin yetişmesine neden olacağını düşünmektedir. Bu konuda Ö27-SO “Günümüz şartlarında görüyoruz ki artık eğitim, öğretimden daha önemli hale geldi. Çocuklarımız maalesef yetişkin olduklarında değerler eğitimi almadıkları için, bencil oluyorlar. Değerler eğitimi kesinlikle çok gereklidir. Hatta daha da önem verilmesi gerektiği düşüncesindeyim.” diyerek çocukların geleceği ile ilgili kaygısını ortaya koymaktadır. Yine benzer şekilde Ö26-SO “Çocuklarımızı daha iyi bir gelecek bırakmak için gerekli olduğunu düşünüyorum. Daha iyi insanlar ile karşı karşıya kalabilmeleri için değer eğitimi gerekiyor.” diyerek değerlerin çocukların geleceğindeki önemine dikkat çekmektedir. Öğretmenlere göre çocukların iyi bir gelecekte yaşamaları için değerler eğitimine ihtiyaç du-

yulmaktadır.

Öğretmenler toplumdaki eşitliğin sağlanması için de değerler eğitimi gerekli görmektedir. Bu konuda Ö30-SO “...hiç kimsenin zarar görmemesi için herkesin adil, doğru dürüst bireyler olması gerek. Bu durumu zincirin halkası olarak düşünürsek bir kişinin kurallara uymaması ya da hakkaniyetli davranmaması zarar gören kişinin de bir başka kişiye zarar vermesine neden olabilir.” şeklinde yaptığı açıklamayla eşitliğin sağlanmasının bireylerin eşitliğe verecekleri ortak değer ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ö25-SO ise değerleri “İnsanlığın özünü yansıtan ve dünyanın dengesini kuracak davranışlar” olarak tanımlayarak dünyadaki dengenin sağlanmasında değerlerin önemli olduğunu belirtmektedir.

Bu görüşlerden farklı olarak değer eğitimi için ayrı etkinlikler düzenlenmesinin gereksiz olduğu da ifade edilmektedir. Ö24-SO bu konuda “Ayrı bir ders ve etkinlik olarak yapılmasını gereksiz buluyorum.” demektedir.

Değer Eğitimi Sürecine Etki Eden Unsurlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmenler değer eğitiminde ailenin önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadır. Çocuğun değer gelişiminin ilk olarak ailede başladığı belirtilmektedir. Bu konuda Ö9-OO “Aile eğitimin başladığı yerdir. Çocukların müthiş birer fotokopi makinesi olduğunu düşünürsek eğitimin temel taşı aile davranışları ve tutumları olmalıdır.” demektedir. Ö30-SO ise “Bu eğitim önce ailede başlar. Çocukların küçük yaşlarda ebeveynlerini fazlasıyla örnek aldıkları da düşünülürse, eğitimi vermekle kalmayıp onlara örnek olacak davranışları da sergilemeleri gerekmektedir.” diyerek ailenin değer eğitimindeki önemini belirtmektedir. Aile değer aktarımının yapıldığı ilk yerdir. Ailenin sahip olduğu değerler içinde çocuk da kendi değerlerini edinmeye başlar. Bu nedenle çocukların ailelerinden öğrendikleri değerler çok önemlidir. Bu konuda Ö27-SO “Aile her şeyin başı. Biz öğretmenler olarak sadece atılmış tohumu su, güneş verebiliyoruz. Her şeyin temeli ailede başlamış oluyor. Çocuk ailesinde neyi görürse okulda da kendi özel yaşamında da onu uyguluyor.” demektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi çocuğa değer eğitimi verilirken çocuğun ailesinden edindiği değerlerin önemi çok fazladır.

Öğretmenler okuldaki değer eğitiminin ailede desteklenmesi gerektiğini belirtmektedirler. Değer eğitiminde meydana gelecek bir çatışma çocuğun okul ile

aile arasında kalmasına neden olacaktır. Bu nedenle ailede verilecek eğitimde değer aktarımının önemi üzerinde durulmalı ve ailenin akademik beklentiler kadar değer gelişimi bakımından da beklenti ve çaba içerisinde olması gerekmektedir. Bu konuda Ö2-OO “*Aile çocuğun ilk öğretmeni ve rol modelidir. Ailenin değerler eğitimine önem vermesi ve kendi hayatında bunları özenle uygulaması çocuk için önemlidir.*” diyerek ailedeki değer eğitimin önemini belirtmektedir. Ailede vurgulanan değerler ile okulda öğretilen değerler arasında bütünlük sağlanması çocuktaki değer gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Bu nedenle aileye değer eğitiminde önemli bir görev düşmektedir. Ö17-OO’ya göre ailede değerler eğitimi verilmeli ve okuldaki değer etkinlikleri ailede desteklenmelidir. Benzer şekilde Ö5-OO “*Çocuklar okulda değer eğitimi alsalar dahi bu eğitim gerçek hayatta model aldığı kişilerce (anne, baba, aile vs) karşısına çıkarılmazsa, asla etkili olacağını düşünmüyorum. Önce çocuğun rol modelleri olan aile bu konuda donanımlı olmalı, sonrasında çocuk bunu içselleştirmelidir.*” diyerek ailenin okuldaki eğitimin tamamlayıcısı niteliğinde olduğunu ifade etmektedir.

0-6 yaş çocukların gelişiminin hızla gerçekleştiği bir dönemdir. Öğretmenlere göre bu erken dönem değer gelişimi için oldukça önemlidir. Ö23-SO “*0-4 yaş arasında çocuğun kişiliğinin oluştuğunu düşünecek olursak ailenin rolünün ne kadar önemli olduğu ortaya çıkıyor. Değerler eğitimin ilk temeli ailede atılıyor.*” diyerek erken dönemde ailenin rolünün önemine dikkat çekmektedir.

Değer eğitimine etki eden diğer önemli bir unsur okuldur. Okul, çocukların akranları ile bir araya gelerek sosyalleştiği, toplumsal yaşama kültürünün öğretildiği, belli bir eğitim programı dahilinde öğrenme hedeflerinin gerçekleştirildiği bir ortamdır. Öğretmenler okulda çocukların akranlarıyla ve diğer çocuklarla bir araya gelmesinin çocuğun değer gelişimi için önemli olduğu görüşündedir. Ö9-OO bu konuda “*Okulda çocuklar akranları, büyükleri ve küçükleriyle karşılaşır. Deneme, iyi- kötü örneklerle sahip olma, tarafsız bir rehber edinme (öğretmen) ve hayata geçirme fırsatının en çok olduğu yerlerden biri de okuldur. Çocuk değer kalıp yargılarını kırabilir, genişletebilir ya da törpüleyebilir.*” diyerek okuldaki sosyal etkileşim sonucunda kendi değerlerini oluşturduğunu belirtmektedir. Ö3-OO ise “*Aileden sonra okul geliyor. Sosyal öğrenme açısından da öğretmen ve arkadaş çevresi önem arz etmekte.*” diyerek değer kazanımında sosyal öğrenmenin önemine vurgu yapmaktadır. Okuldaki bu sosyal öğrenme ortamı çocukların değer gelişimini etkilemektedir. Ö16-O-O’nun “*Okul akran eğitimi ve sosyal yaşam alanında çocukta genel algının olu-*

şumunu şekillendirmektedir.” ifadesi ile belirttiği gibi onların değer gelişimini de içeren genel algılarının oluşumunu sağlamaktadır.

Öğretmenler okulların toplu yaşama kültürünün oluşmasında önemli bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ö24-SO “*Toplumsal yaşama kültürünün ve ahlaki değerlerin ancak okul kültürü içerisinde tüm bireylere kazandırılabilceğini düşünüyorum.*” ifadesi ile okulda oluşan sosyal ortamın değer gelişimindeki önemine vurgu yapmaktadır. Yine Ö2-OO “*Okulda çocuklar ilk kez farklı insanlarla karşılaşır ve toplum içinde nelere dikkat etmesi gerektiğini öğrenir. Hem öğretmeninden hem arkadaşlarından birçok şey öğrenir.*” diyerek okuldaki insanlar arası etkileşime dikkat çekmektedir. Ö14-OO ise “*Okul ve ailenin işlevlerinden biri de kültür ve değerlerin aktarımıdır. Bunun belli bir program ile yapılmasından dolayı okul önemli bir alandır.*” ifadesi ile bu etkileşimde belli bir eğitim programı kullanılmasının önemini belirtmektedir.

Okulun değer eğitimindeki diğer bir rolü de ailedeki değer eğitimi tamamlayıcı olarak ifade edilmiştir. Ö23-SO “*Ailede atılan ilk temel okulla şekillenip gelişir. Bazı aileler bu konuda eksik olabilir. O noktada ilk temel okulda atılır. Topluma faydalı bireyler yetiştirmede okulun rolü yadsınamaz.*” diyerek ailedeki eğitimin okulda tamamlandığını belirtmektedir. Benzer şekilde Ö30-SO de “*Aile kadar okul da bu süreçte önemli role sahiptir. Ailenin verdiği eğitimi destekleyip üzerine koyarak bu süreci sürdürmesi gerekmektedir. Hatta aile eğitimi alamayan çocukları da düşünürsek, bu çocukların bu eğitimi alabilecekleri en önemli yerlerdir okullar.*” ifadesi ile okulların tamamlayıcı rolüne dikkat çekmektedir. Okul ile ailenin birbirini tamamlayacak şekilde hareket etmelerinin önemi de vurgulanmaktadır. Bu konuda Ö5-OO “*Okul değer eğitiminde bir rehberdir, önemli olan çocuğun çevresinde, değer eğitiminin istendik kazanım ve davranışlarını görmesidir. Okulda yalan söylemenin kötü bir şey olduğu haftalarca işlenebilir, ama evde bir yalan konuşmaya şahit olmaya bakar bence. Okul da bu konuda aslında çocuğun ailesidir. Bütüncül yaklaşılmalı.*” diyerek okul ile ailenin değer eğitiminde bütün olarak hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir.

Bazı öğretmenler okulun değerler eğitimindeki rolünü tam olarak yerine getiremediğini belirtmektedir. Ö26-SO “*Değer eğitiminde okulun rolünü etkili bulmuyorum. Okullar daha çok başarı odaklı olduğu için değer eğitime yeterince yer verilmiyor.*” diyerek okulda başarı odaklı bir anlayışın değer eğitiminin ihmal edilmesine neden olduğunu belirtmektedir. Ö28-SO ise “*Okul da önemli ama yeterli değil. Okulun daha aktif olması gerektiğini düşünüyorum ama za-*

man yok.” ifadesi ile değerler eğitimi için zaman azlığından şikâyet etmektedir. Akademik başarı odaklı anlayışla değerler eğitime yeterince yer verilmemesi değer eğitimi için bir engel olarak görülmektedir. Bununla birlikte okuldaki eğitim anlayışının okulun rolü için önemli olduğu belirtilmektedir. Bu anlamda Ö25-SO “*Sadece ve ilk öncelikle, değerler eğitimi kapsamında ilkokullarda çocuklar arası eşitlik gözetme, şartlara bağlı veya aile sebebiyle veya doğuştan mazlum olanın manevi destek ile korunması ve kararlarda uygulamada da değişken olmadan sabit olmak bile yeterli olur. Yarışmalar, göze çarpan ödüllendirmeler yanlış eğitim, eşitsizlik yaratır kanaatindeyim.*” ifadesi ile okulların eğitim anlayışının temel olarak değer aktarımı temelli olması gerektiğini belirtmektedir. Ö29-SO ise “*Özellikle ilkokulda değer eğitiminin somut olarak yaparak yaşayarak verilmesi gerekir.*” diyerek değer eğitiminin yaparak yaşayarak öğrenilebileceğini belirtmektedir.

Öğretmenler çocukların değer gelişiminde akranların, medyanın, sosyal medyanın, yakın çevredeki insanların ya da toplumda karşılaşılan herhangi bir bireyin etkili olduğunu belirtmektedir. Ö26-SO “*Medya çok etkili. Sosyal medya özellikle. Gençler şimdi gördüklerine özeniyorlar. Taklit ediyorlar. Bence aile ve okuldan çok medyadakilere, fenomenlere, şarkıcılara, oyunculara özeniyorlar.*” diyerek sosyal medyanın ve medyatik kişilerin değer aktarımı konusundaki önemini belirtmektedir. Benzer şekilde Ö2-OO da “*TV programı, eğitici oyun ve videolar değer gelişiminde etkilidir.*” diyerek medyanın ve dijital oyunların değer gelişiminde etkili olduğunu söylemektedir. Bir diğer öğretmen ise kamu spotlarının bu konuda yararlı olduğunu belirtmiştir. İçinde yaşadığımız dijital çağda medya hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Eğitici çizgi filmler, uygulamalar, kamu spotları, değer eğitiminde kullanılan medya unsurları olarak görülebilir. Ancak bunun dışında medyanın kontrol edilememesi çocuğun televizyonda, internette değer gelişimini olumsuz etkileyecek içeriklerle karşılaşmasına neden olabilmektedir.

Öğretmenlerin bir kısmı değer gelişiminde kullanıma bağlı olarak medyanın olumlu ya da olumsuz etkisi olduğunu belirtirken bir kısmı bu etkiyi çoğu zaman olumsuz olarak nitelendirmektedir. Ö30-SO’ya göre kamu spotları değer gelişimini olumlu yönde etkilerken, medya ve sosyal medya çocukları kötü yönde etkilemektedir. Ö30-SO medyanın değer gelişimindeki etkisini onu nasıl kullandığımıza bağlamaktadır. İnsanların medyayı kullanma biçimine göre medyanın değer gelişimine etkisi olumlu ya da olumsuz olabilir. Ancak bazı öğretmenler medyanın değer gelişimini olumsuz etkilediğini belirtmektedir.

Ö22-SO “Özellikle sosyal medyanın ve televizyon programlarının kolay erişilebilirliği göz önüne alınırsa, o mecralardaki ünlü karakterlerin ve üretilen içeriklerin çocukları olumsuz yönde etkileyebileceğini düşünüyorum.” diyerek çocukların medyaya kolay ulaşmalarının onların olumsuz içeriklere maruz kalmalarına neden olacağını belirtmektedir. Yine medyanın amacının reyting olmasının bir olumsuzluk oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu konuda Ö26-SO “Medyanın olumsuz etkilediğini düşünüyorum, yanlış kişileri örnek alıyorlar. Medyanın amacı reyting, tık alma. Çocuklara önem verildiğini düşünmüyorum.” görüşü ile medyanın olumsuz etkisine dikkat çekmektedir. Ö28-SO ise “Özellikle sosyal medyada gördüklerinden kötü etkileniyorlar. Küfür, kavga. Tık tok var mesela. Bütün çocuklar orada. Saçma sapan şeyler yapıyorlar.” ifadesi ile sosyal medyada kullanılan bazı uygulamaların olumsuz etkileri olmasına rağmen çocukların ilgisini çektiğini belirtmektedir. Ö25-SO bu konuda “Doğruyu çabucak yanlışla çevirmede mahirdirler. Tam tersi bir yönde baktığımızda ise olumlu davranış kazandırma olayı pek nadirdir. Tam olarak çözemesem de insan yanlışsı daha çabuk görme, eleştirme, şikâyet etme meylinde.” diyerek insanın yanlışsı meyilli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bazı öğretmenlere göre medya bilinçaltına mesaj göndermektedir. Medyanın bu kontrol edilemez durumu değer gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Çocuğun değer gelişimindeki bir diğer önemli unsur arkadaşlarıdır. Ö3-OO arkadaşların değer gelişiminde en az aile kadar etkili olduğunu ifade etmektedir. Ö5-OO ise bu konuda “Çocuklar akranlarından sandığımızdan fazla şey öğrenir. Sokaktaki akran veya kendinden büyük bireyler olabilir.” diyerek çocukların akranlarından çok şey öğrendiklerini belirtmektedir. Çocuğun okul arkadaşları, mahalle arkadaşları sürekli etkileşim halinde olduğu sosyal gruplardır. Bu sosyal gruplar grup içindeki bireylerin davranışlarını şekillendirmede oldukça etkilidir. Bu gruplarda önem verilen değerler çocuğun değer gelişimini etkilemektedir. Ö27-SO bu konuda “Kesinlikle sokak ve arkadaşları. Çocuklar birçok değeri sokakta kazanıyorlar. Bu söylediğim absürt durabilir, ama sokakta öğreniyorlar adaletli olmayı, eşitliği, oyun kurmayı ve saygıyı.” diyerek arkadaş gruplarının değer kazanımındaki önemini vurgulamaktadır. Yine Ö24-SO bu konuda “Birlikte yaşama kültürünü pekiştireceğine inanıyorum.” diyerek arkadaş ilişkisinin toplu yaşamak için öneminden bahsetmektedir.

Değer gelişimi konusunda az da olsa hikâye ve kitapların da etkili olduğu belirtilmiştir. Okumak çocuğun bilişsel, duyuşsal, sosyal yönden gelişmesini sağlayan önemli bir etkinliktir. Çocuk bir kitabı okurken kitaptan birçok kazanım elde edebilir. Bu nedenle çocukları değer gelişimlerine katkıda bulunacak

kitaplarla buluşturmak gerekmektedir. Öğretmenlerin ve ailelerin çocukların okuyacakları kitapları önceden incelemeleri çocuğun kitapta olumsuz durumlarla karşı karşıya kalmasını engelleyecektir. Ayrıca kitaplar hakkında tartışılması; karakterlerin ve olayların analiz edilmesi çocukların değer gelişimine katkı sağlayacaktır.

Çocukların değer gelişimini etkileyen bir diğer unsur olarak yakın akrabalar gösterilmektedir. Kalabalık ailelerde aile büyüklerinin çocuklar üzerinde etkisi olduğu belirtilmektedir. Ö23-SO bu konuda *“Aile büyüklerinin de etkisinin olduğunu düşünüyorum. Özellikle dede, anneanne, babaanne gibi büyüklerle yaşayan çocuklarda olumlu etkisi var.”* diyerek aile büyüklerinin değer eğitiminde etkili olduğunu belirtmektedir.

Öğretmenlere göre çocuğun diğer kişilerle etkileşime girmesi doğrudan yaşantı ile gerçekleştiği için kalıcı olmaktadır. Ö2-OO bu durumu *“Çocuk yaparak ve yaşayarak öğrenir ve birçok şeyi de model alarak kendi hayatında uygular. Bu yüzden etkileşime girdiği çoğu kişi ve ortam çocukta iz bırakır.”* diyerek açıklamaktadır. Ö24-SOise *“Çocukların zihinsel sosyal davranışsal gelişimleri hakkında azıcık bilgi sahibi olan biri olarak çocukların ait olduğu sosyal çevrenin tüm unsurları çocuğu olumlu veya olumsuz uyarıcılar sunar.”* ifadesi ile çocuğun sosyal çevresi tarafından birçok yönden etkilendiğini belirtmektedir.

Ö27-SÖ değer eğitimini etkileyen unsurlarla ilgili olarak *“Diğer unsurlar kadar bunların da önemli olduğunu düşünüyorum. Anne babanın verdiği bir eğitim eğer ki dışarıdaki ortamlarda desteklenmiyorsa ya da tezat durumlar ortaya çıkıyorsa çocukta bir kargaşaya sebebiyet verir. Değer gelişiminde de bu durumların ortaya çıkmaması önemlidir.”* diyerek çocukların değer eğitimini etkileyen bu unsurların yeri geldiğinde aile ve okuldan daha etkili olabildiğini belirtmektedir.

Eğitim Programındaki Uygulamaların Etkililiğine ve Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmenler genel anlamda eğitim programındaki değer eğitimi uygulamalarını yeterli bulmamaktadır. Bu yetersizliğin başlıca nedenlerinden biri uygulamada karşılaşılan sorunlar olarak gösterilmektedir. Ö9-OO *“Değerler eğitiminin kısa sürelide değil de yaşam boyunca süren bir süreç olduğunu düşünen biriyim. Bence yeterli değil.”* diyerek değer eğitiminin bir bütün olarak süreklilik arz etmesi gerektiğini belirtmektedir. Öğretmen görüşlerine bakıldığında değer eğitiminin

konu başlıkları altında ayrı ayrı ele alındığı belirtilmektedir. Değerlerin bütünlükten kopararak ayrı ayrı ele alınması yapılan uygulamaların havada kalmasına neden olmaktadır. Ö30-SÖ bu durumu “Çocuklara kitaplarda belli değerler verilmeye çalışılıyor ama havada kalıyor. Daha etkili şekilde anlatmak, aktarmak lazım. Konuşuyoruz, bitiyor orada.” ifadesi ile açıklamaktadır. Uygulamadaki bu aksaklık değerlerin gerçek yaşamdan kopmasına ve sadece kağıt üzerinde yapılmasına neden olmaktadır. Bununla ilgili olarak Ö23-SO etkinliklerin çoğu zaman kağıt üzerinde yapıldığını ifade ederken, Ö32-SO de değerlerin sadece koridor duvarlarına yazılarak öğretilmeyeceğini belirtmektedir. Sadece kağıt üzerinden yapılan bu etkinlikler değer eğitimi uygulamaların yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Ö25-SO ise değerler eğitiminin hayatın içinden uygulamalarla hayata geçirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Uygulamanın nasıl yapılacağını “Uygulamada ağırlık verilmeli. Örneğin ilkokulu bitirmede 2 veya 3 sosyal sorumluluk projesi katılım şartı olabilir. Aile ile öğretmen ile ve arkadaş çevresi ile ortak yapılacak. Müze ziyareti, huzurevi ziyareti, barınak ziyareti, bankada çocuğa hesap açmak birikimi teşvik etmek (kumbara yerine) her ay ailenin zorunlu işlerinden ya da kültürel faaliyetlerinden birine öğrencinin katılması resimlemesi okul sitesinde yayınlanması örneklerin sergilenmesi (örneğin fatura yatırmak, pazar alışverişi yapmak, bir evcil hayvan bakımını sağlamak sinema tiyatroya gitmek bir sergiye bir konsere katılmak bir zanaatkarın atölye çalışmasını izlemek vb.) çok faydalı olabilir. Çünkü eğitim ve hayat iç içedir.” şeklinde açıklamaktadır.

Eğitim programındaki uygulamaların yeterliliği için öğretmenlerin ve ailelerin bu uygulamaları desteklemesi gerektiği belirtilmektedir. Ö19-SÖ “Öğretmen ve aile tarafından güzelce desteklenirse yeterli” açıklaması ile uygulamanın etkililiğinin bir yerde aile ve öğretmen tarafından desteklenmesine bağlı olduğunu belirtmektedir. Yine Ö14-OO “Öğretmenlerin bire bir çabasının da etkili olduğunu düşünüyorum bazı değerleri hayatına geçirmiş ve hali hazırda hayatında uyguluyor olması ile çocuk görerek de bunu öğrenme söz konusu olabilir.” ifadesi ile uygulamanın etkililiğinde öğretmenlerin desteğinin önemini belirtmektedir. “Okuldaki eğitimin tek başına yeterli olduğunu düşünmüyorum, aile ile işbirliği içinde olunması gerektiğini düşünüyorum.” diyerek Ö30-SO da ailenin desteğinin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Eğitim programındaki uygulamaların yeterli olması öğretmen ve ailelerin programı desteklemelerine ve programın içinde yer almalarına bağlıdır. Aileler ve öğretmenler eğitim programı ile ilgili ne kadar bilgi sahibi olurlarsa çocukların değer gelişimini o kadar iyi destekleyebileceklerdir. Ancak Ö2-OO “Okullarda değerler eğitimi kapsa-

mında alınan konuların çoğu gereken özenle çocuğa aktarılmıyor ve değerler eğitiminin çoğu zaman din eğitimi gibi algılandığını ve ona yönelik eğitimler verildiğini görüyorum.” diyerek öğretmenlerin değerler eğitimi hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmektedir. Ö10-OO ise bu bilgi eksikliğinin öğretmenlere ve ailelere seminerler verilerek giderileceğini düşünmektedir.

Okul öncesi eğitim programında değer eğitimine ayrıca yer verilmemesi fakat programın temel özellikleri arasında çocuklara kültürel ve evrensel değerlerin kazandırılması yer alması nedeniyle öğretmenler eğitim programına uygun olacak şekilde kendi mesleki deneyimlerinden yola çıkarak yaptıkları uygulamalar ile bu durumun üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Ö18-OO *“Biz kendi eğitim programımızı kendimiz oluşturuyoruz diyebiliriz. Verilmiş bir eğitim programı bulunmamakta. Değerler eğitimi konu başlıklarını takip ederek kendi planlarımızı oluşturuyoruz. Yeterli olduğunu düşünüyorum.”* diyerek programdaki boşluğu kendilerinin doldurduğunu ve bunun da yeterli olduğunu belirtmektedir. Yine Ö5-OO *“Okul öncesi eğitim programı oldukça esnek, öğretmene de kalan bir durum. Yani eğitim programında yok deyip geçemiyoruz, yeri geliyor o anda fırsat eğitimi yapıyoruz, yeri geliyor planlıyoruz. Yeterli değil diye bir mazeret yok okul öncesi programı için.”* diyerek yeri geldiğinde esnek programlarının etkisiyle değerleri ele aldıklarını bunun öğretmene kalan bir durum olduğunu ifade etmektedir.

Öğretmenler eğitim programındaki değer eğitimi uygulamalarının etkililiğinin öğretmenlere, çocuklara, ailelere, yapılan uygulamalara göre değiştiğini belirtmektedir. Bazı öğretmenlere göre eğitim programının nasıl olduğundan çok çocuğa nasıl iletildiği önemlidir. Ö9-OO bu konuda *“Eğitim programından ziyade çocuğa ya da bireye bu eğitimi ileten eğitimcinin maharetine kalan bir durum olmalı bu.”* diyerek öğretmenin önemine dikkat çekmiştir. Yine Ö3-OO süreci yöneten kişinin öğretmen olduğunu bu nedenle eğitim programının etkililiğinin öğretmenin uygulamalarına bağlı olduğunu belirtmektedir. Bu görüşlerden anlaşılacağı gibi öğretmenin değerler eğitimine verdiği önem programın etkililiğini doğrudan etkileyecektir. Öğretmen görüşlerine bakıldığında değerler eğitimi ile ilgili çalışmaların genellikle öğretmenlerin inisiyatifine bırakıldığı anlaşılmaktadır. Ö22-SO *“Eğitim programında yer alan başlıkların öncelikle öğretmenler tarafından özümseyip, kabul görmesinin gerekliliğine inanıyorum. Öğretmenlerin kişisel tercihlerine bırakıldığını düşünüyorum. Bu konuda öğretmenlerin eğitimden geçmeleri gerektiğini düşünüyorum.”* diyerek değer eğitiminin etkililiğinin öğretmenlerin değer eğitimi için hazır hale getirilmesine

bağlı olduğunu belirtmektedir.

Bazı öğretmenler, sınıflarına hâkim oldukları için kendi sınıflarında değerler eğitimini etkili uygulayabildiklerini belirtmektedir. Bu hakimiyette okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin çocuklarla uzun süre bir arada bulunmaları etkilidir. Ö5-OO “*Öğretmen sınıfındaki dinamiği bilir, sınıfının veya bir çocuğun neye ihtiyacı olduğunu bilirse, etkili şekilde bu değerlerle ilgili çalışmalar yapabilir.*” görüşü ile değer eğitiminin etkililiğinde çocukları tanımanın önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Öğretmenlerin bir kısmı uygulamaların etkisiz olduğunu belirtmektedir. Ö26-SO bu durumu “*Etkili olsa zaten bu kadar suç oranları artmazdı.*” şeklinde ifade etmektedir. Eğitim programındaki değer eğitimi uygulamalarının etkisiz olmasının bir nedeni olarak yaparak yaşayarak öğrenme uygulamalarının yapılmaması gösterilmektedir. Bu konuda Ö23-SO proje bazlı çalışmaların yapılması bunların da hayatın içine serpiştirilmesi gerektiği görüşündedir. Yine benzer şekilde Ö25-SO yapılan değer çalışmalarının toplumsal yaşama yansımalarının yetersiz olduğunu, hayatın içinden ve insanlara gerçekten dokunan uygulamaların yapılmasının gerekli olduğunu belirtmektedir. Yine programda eksiklerin ve kesinleşmesi gereken noktaların olduğu Ö19-SO tarafında vurgulanmaktadır.

Değerler eğitimi uygulamalarının etkililiğini etkileyen başka bir unsur olarak eğitim programındaki yoğunluk gösterilmektedir. Akademik başarıya yapılan vurgu değerler eğitiminin ikinci plana atılmasına neden olmaktadır. Bu durum etkinlikler için gerekli zamanının ayrılmasını engellemektedir. Bu durumu bazı öğretmenler etkinliklerin yarım bırakılması şeklinde yorumlamaktadır.

Değer Eğitimi Sürecinde Kullanılan Yöntem ve Materyallere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğretmenler değer eğitiminde farklı yöntemler kullandıklarını belirtmektedir. Drama, oyun, yaratıcı drama, örnek olay, kukla gösterimi bu yöntemlerdendir. Ö1-OO değer eğitiminde yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlamasından dolayı drama yöntemini kullandığını ifade etmektedir. Yaratıcı drama yöntemini kullanan diğer bir öğretmen ise akran etkileşiminin değer eğitiminde önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Ö5-OO’ya göre değer öğretiminde gerçekçi uygulamalar yapılmalıdır. Gerçekçi öğrenme ortamları sunan fırsat eğitiminin de etkili olduğu ifade edilmektedir. Bu uygulamayı Ö5-OO “*Okula bir usta geldiğinde mesela o gün hiç hesapta yokken, haydi gidip kolay gelsin deyip, su*

ikram edelim, ya da sınıfa giren bir hayvan olduğunda merhametle yaklaşmak gibi.” şeklinde ifade etmektedir.

Öğretmenler değer eğitiminde rol model olmanın çok önemli olduğunu belirtmektedir. Ö25-SO çocukların çevrelerindeki insanları rol model aldıklarını bu nedenle öğretmenlerin davranışlarının çocukların değer gelişimi için çok önemli olduğunu ifade etmektedir. Ö25-SO rol model olmak için yaptıklarını *“Her zaman teşekkür ederim. Her hatamda içten özür dilerim. Paylaşmayı sevdiğimi vurgular. Gerekli yerde gerekli ufak tefek hediyeler veririm. Hasta olana geçmiş olsun demeyi... Yakını vefat edene başsağlığı dilemeyi. Özel hassasiyeti aile durumu olan çocuklarıma olayı yok saymadan ancak çok dile de getirmeden özel davranmayı fark ettiririm.”* diyerek ifade etmektedir.

Değerler eğitiminde kullanılan diğer bir yöntem ise hikâye okumaktır. Hikâyeler okuyarak ve bu hikâyeler üzerinde konuşarak bazı değerlerin vurgulandığı belirtilmektedir. Yine çizgi film izletmek, hikâye yazdırmak kullanılan yöntemlerin arasındadır.

Değer eğitimi ile ilgili yapılan projelerin de etkili olduğu belirtilmektedir. Ö23-SO bu konuda *“E-twinning projesi yapmıştım. Çocuklar üzerinde gayet olumlu değişiklikler gözlemledim. İyilik değeri üzerineydi. Hayvanlara, doğaya, yaşlılara, yardıma muhtaç insanlara... Her alanda etkinlikleri beraber yaptık. Hâlâ çocuklar ara sıra bahseder. Kısaca öğrencilerle beraber somut etkinliklerin faydalı olacağını düşünüyorum. Bu anlamda projeler güzel bir yol.”* diyerek proje temelli çalışmanın değer eğitiminde etkili olduğunu belirtmektedir.

Öğretmenler değer eğitiminde kitap, kukla, oyuncak, eğitici kartlar, çocukların yazdıkları yazılar (şiir, öykü...), gazete, dergi, video, animasyon, çizgi film, çeşitli görseller gibi materyalleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Çocukların değer eğitiminde bu materyalleri kullanmaktan hoşlandıkları belirtilmektedir. Bu konuda Ö28-SÖ sınıfındaki durumu *“Genellikle dramalarla yapıyoruz. Bir de kartlarımız var. Hikâyelerle ve resimlerle anlatılıyor. Onu kullanıyoruz. Her ikisinden de keyif alıyorlar.”* şeklinde anlatmaktadır. Bazı öğretmenler değer eğitimi projeleri kapsamında materyaller hazırladıklarını ifade etmektedir. Ö23-SÖ *“Rulolardan kuş yemliği yapıp ağaçlara astık. Ramazan’da yiyecek kolisi hazırlayıp ihtiyacı olanlara dağıttık. Huzurevine gidip yaşlıları ziyaret ettik. Böylece iyilik, sevgi, saygı, yardımlaşma gibi değerleri kazandırdığımı düşünüyorum.”* ifadesi ile hazırladığı materyalleri ve hazırlama amacını ifade etmektedir. Yine Ö25-SÖ sınıfta yaptıkları kayıp eşya kutusu ve paylaşım kutusu ile çocukların tutumluluk ve paylaşım gibi değerlerini geliştirmeye çalıştığını

belirtmektedir.

Çocukların bazı uygulamalar karşısında şaşırdıkları ve bu uygulamaları evlerinde de yaptıkları ifade edilmektedir. Ö9-ÖÖ'nün *"Bir oyuncak kavgasında sözlü ve bazı çirkin kelimelerin kullanıldığı zaman bir terazi kullanmışım şaşırmışlardı. Sonuç somut olarak izlenebildiği için hoşlarına gitti ve bunu ailesinde kullanan oldu."* şeklinde belirttiği gibi soyut yaşantıları materyallerle somutlaştırıp görülebilir kılmak çocukların dikkatini çekmekte ve davranışlarını etkilemektedir. Burada kullanılan terazi çocukların davranışlarını somut bir şekilde değerlendirmelerini sağlamıştır.

Öğretmenlerin bir kısmı değerler eğitiminin materyal kullanımından ziyade hayatın içinden uygulamalarla olacağı kanaatindedir. Bu konuda Ö27-SÖ görüşünü *"Değerler materyallerle kazandırılmaz, bu bir ders değildir. Çocuğa örtük, gizil şekilde bu eğitimleri vermek gerekir."* şeklinde ifade etmektedir.

Değer Eğitimi Sürecinin Takibine ve Ölçülmesine İlişkin Öğretmen Uygulamaları

Öğretmenler genel olarak çocukların değer kazanım sürecini gözlemlediklerini ancak bununla ilgili herhangi bir kayıt tutmadıklarını belirtmişlerdir. Ö25-SÖ bu durumu *"Ölçülebilir bir durum olmadığını düşünüyorum. Genel gözlem ile gelişmeler fark edilebilir. Ancak a kişisi tüm değerleri aldı, b kişisi az öğrendi demek zor. Çünkü insan sürekli değişim ve gelişim içinde..."* şeklinde açıklamaktadır. Ö23-SÖ ise *"Ailelerden dönüt alıyorum. Çocuklarla sohbet ediyorum. Onları gözlemliyorum. Etkinliklerin fotoğraflarını kaydediyorum."* ifadesiyle belirttiği gibi gerekli dönütleri toplamasına rağmen herhangi bir şekilde ölçmeye ya da kayda tabi tutmadığını belirtmektedir.

Kayıt tutan öğretmenlerden Ö2-ÖÖ, yıllık bir çizelge yapıp onu aylara bölüp onun üzerinden çocukların takibini yaptığını belirtmektedir. Yine başka bir öğretmen sınıfta sadece sınıf gözlem formlarını doldurduğunu ifade etmektedir.

Sınıfta Tekrar Eden Olumsuz Bir Davranışa Karşı Öğretmen Uygulamaları

Öğretmenler sınıflarında tekrar eden olumsuz bir davranış gördüklerinde farklı yaklaşımlar uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan uygulamalardan biri olumsuz davranışın nedenini ortaya çıkarmaktır. Öğretmen nedeni ortaya koyarak olumsuz davranışa çözümler üretilebilmektedir. Bu konuda Ö27-SÖ

“Çocuk bu davranışı neden yapmış? Nedenden yola çıkarak davranmaya özen gösteriyorum. Eğer aile kaynaklıysa bu davranış; aile ile görüşüyorum. Çocuk kaynaklıysa konuşmayı ve doğruyu göstermeyi deniyorum.” diyerek davranışın nedenine göre çözüm ürettiğini belirtmektedir. Ö25-SO *“Tekrarlanan davranışın aslında bilmeden yapılan bir hata değil bilinçli bir tercih olduğunu ve bu davranışa sebep evde bir sorun olup olmadığını öğrenmeye çalışıyorum.”* diyerek çocuğu bu davranışa iten nedenin ortaya çıkarılmasının önemini vurgulamaktadır. Olumsuz davranışın sebebini öğrenmek için çocukla, aileyle görüşüldüğü ifade edilmektedir. Öğretmenler davranışın nedenini öğrendiklerinde onu düzeltmeye yönelik olarak alternatif çözümler üretme, çocuğun hatasını fark etmesini sağlama, empati kurmalarını sağlama gibi uygulamalar yapmaktadır.

Öğretmenlerin bir kısmı olumsuz davranışla karşılaştıklarında çocukları uyardıklarını belirtmiştir. Çocuklarla davranış hakkında birebir ya da sınıfça konuşulmakta, bu davranışın öğretmenini ve arkadaşlarını etkilediği belirtilerek onların empati kurmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Sonrasında davranışın devam etmesi halinde küçük cezalar verme, veli ile iletişime geçme, rehberlik servisi ile görüşme, aile ziyareti gibi uygulamalar yapılmaktadır.

Ö31-SO olumsuz bir davranış ile karşılaştığında bunu değer eğitimi içerisinde ele aldığını belirtmektedir. *“Bu davranışları değerler eğitimi içerisinde örnekleyerek, konuyla alakalı çocukların fikirlerini alarak, daha sonra olması gereken davranışları nedenleriyle birlikte açıklayarak bu olumsuz davranışların azalmasını sağlamaya çalışıyorum.”* diyerek değer eğitimi içinde olumsuz davranışları nasıl ele aldığını belirtmektedir. Yine olumsuz davranışlar karşısında drama ve tartışma yöntemlerinin kullanıldığı ifade edilmektedir. Ö5-OO ise *“Tepki vermeden önce dikkatlerini dağıtıyorum. Hemen ne yapabileceğime, neyin eksik kaldığına, tüm sınıfa mı yoksa o öğrenciye karşı özel bir etkinlik mi planlamam gerektiğine odaklanıyorum. Bazen olaya özel hikaye bile yazdığım oluyor.”* diyerek sınıfta karşılaştığı olumsuz davranışlara karşı özel etkinlikler oluşturduğunu ifade etmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmada okullarda uygulanan değer eğitimi uygulamalarının okul öncesi ve sınıf öğretmenlerine nasıl yansıdığının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle öğretmenlerden değer eğitiminin gerekliliği ile ilgili görüşlerini ifade etmeleri istenmiştir. Öğretmenler çoğunlukla değer eğitimi gerekli gördüklerini belirtmiştir. Buna gerekçe olarak da değerlerin iyi

insan yetiştirmede, çocuğu hayata hazırlamada, toplum ahlakını sağlamada, küreselleşme ve teknolojinin hayatımıza etkilerini aza indirmede etkili olması gösterilmektedir. Son yıllarda aile içi şiddet, ırkçılık, uyuşturucu bağımlılığı, cinsel istismar, terörizm gibi sorunlarda meydana gelen artış ahlak, karakter ve vatandaşlık eğitimini içeren bir değer eğitimini ön plana çıkarmaktadır (Lovat ve Clement, 2008). Araştırmadaki öğretmen görüşleri değer eğitimine ilişkin bu yönelim ile paralellik göstermektedir. Öğretmenlerin değer eğitimine ilişkin düşüncelerini Thornberg ve Oğuz'un (2013), İsveç ve Türkiye'deki öğretmenlerle yaptıkları çalışma da desteklemektedir. Bu çalışmada öğretmenler, öncelikle ilişkisel değerlerin (empati, saygı, nezaket, hoşgörü vb. gibi) öğretilmesini gerekli görmektedir. Bayırlı ve diğerleri (2020) ise, medyanın, teknoloji bağımlılığının, bireyselliğin çağın problemi olarak görüldüğünü, değerlerin zamanla zayıflayıp kaybaldığını, bu problemlerle baş etmek için değer eğitimine gereksinim duyulduğunu belirtmektedir. Kişilik gelişimini etkilemesinden dolayı erken dönemden itibaren değer eğitiminin yapılması gereklidir (Uzun ve Köse, 2017). Çocukların bireysel gelişimi, sosyal uyumu, yaşantıları ve daha iyi öğrenmeleri için değerlere ihtiyaç duyulmaktadır (Powney vd., 1995). Toplumsal fayda sağlamasından, kültür aktarımından, kişilik gelişimi desteklemesinden ve kaybolan değerleri yeniden kazandırmasından dolayı değer eğitimi gereklidir (Gür vd., 2015). Öğretmenlerin değerleri bir metafor olarak "*yapıtasına*" benzetmeleri (Yazar vd., 2017) de bu durumu desteklemektedir.

Değer eğitimi gerekli görülmesine rağmen araştırmadaki öğretmenler okullarda akademik başarı temelli bir eğitim yaklaşımının yer aldığını ve bu durumun gelecekte kazanma odaklı, bencil, yarışmacı bireylerin yetişmesine neden olacağını belirtmektedir. Öğretmenlere göre eğitim programı ve uygulamalar değer eğitimi için yeterli değildir. Değerlerin birer birer ele alınması, gerçek hayattan koparılarak kağıt üzerinde ve panolarda öğretilmeye çalışılması, eğitim anlayışının akademik başarı odaklı olması, etkinlikler için yeterli zaman olmaması yetersizliğin nedenleri olarak belirtilmektedir. Araştırmayı destekler şekilde değer eğitiminde uygulamalı çalışmaların yer almadığı; okulda program öğretiminin ön planda olduğu, öğrenilen bilgilerin gerçek yaşama aktarılmadığı, değer eğitimi için yeterli zaman verilmediği belirtilmektedir (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Çengelci vd., 2013; Yiğittir ve Keleş, 2011). Berkant ve diğerleri (2014) ise çocukların sorumsuz, disiplinsiz, paylaşımdan uzak ve yarış odaklı olmalarına yetkililerin dikkat etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Oysa değerler, eğitimin bir parçası olmaktan ziyade eğitimin temelini oluşturmalıdır. Değerleri merkeze almayan eğitim programlarının etkisi akademik öğrenme de

dahil olmak üzere azalacaktır (Lovat ve Clement, 2008). Bu nedenle öğretmenler eğitim programı ve uygulamadaki yetersizliği kendi yaptıkları uygulamalar ile gidermeye çalışmaktadır. Bu durum değer eğitiminin öğretmenin isteğine bağlı olarak yürütüldüğünü göstermektedir. Yazar ve Erkuş (2013) da eğitim programı yeterliliğinde öğretmen inisiyatifinin önemini öğretmen görüşleri ile ortaya koymuştur. Brady (2011) ise öğretmenlerin sınıflarında yaptıkları uygulamaların kendilerinin benimsediği değerleri yansıttığını belirterek bilinçli ya da bilinçsiz değer aktarımının okulda her an devam ettiğini vurgulamaktadır. Öğretmenin sınıf aktivitelerini kontrol etmesinde ve yönetmesinde, eğitim içeriğini sunmasında, disiplin uygulamalarında, sınıf yönetiminde değerler etkilidir (Thornberg, 2008). Değerler, eğitim programlarının içine gömülü de olsa (Thornberg, 2008) bilinçli olarak ele alınmalıdır.

Eğitim programındaki yetersizlik, belirsizlik ve değer eğitimi uygulamalarının öğretmenlerin inisiyatifine bırakılması değer eğitiminin etkili bir şekilde yürütülmesini engellemektedir. Oysa değer eğitimindeki önemli rollerden biri okullara aittir. Okullar, çocukların arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle bir arada bulunarak planlı ya da plansız bir şekilde değerlerini geliştirdikleri kurumlardır. Thornberg (2008) öğretmenlerin değer sürecini, çocuklara başkalarına karşı nazik olmayı, iyi davranmayı, kurallara uyup bunları anlamaya çalıştıkları bir uygulama olarak tanımladıklarını belirtmektedir. Okuldaki bu tür değer eğitimin bir anlamda “öğrencileştirme” süreci olduğunu vurgulamaktadır. Bu süreç çocukları hayata hazırlamaktadır. Bu çalışmada da okulların toplu yaşama alışkanlığının kazanılmasında önemli bir rolü olduğu vurgulanmaktadır. Okulların bu işlevinin yanında çocukların akranlarıyla ve diğer çocuklarla etkileşimlerini sağlama işlevi de değer gelişimi için önemlidir. Bu etkileşimin çocukların yeni değerler edinmesinde veya var olan değerlerini değiştirmesinde etkili olduğu ifade edilmektedir.

Öğretmenler okulların ailedeki değer eğitimi tamamlayıcı bir role sahip olduğu görüşündedir. Öğretmenlerin ve çocukların farklı değerlere sahip olarak okula gelmeleri değerler arasında dinamik bir süreç oluşmasını sağlamaktadır (Brady, 2011). Özellikle değer gelişimi zayıf olan çocuklar için okulun önemi bu nedenle çok fazladır. Bayırlı ve diğerleri (2020) ailelerin çocuklarına yeteri kadar zaman ayırmamalarının değer eğitiminde oluşturduğu boşluğu okulların doldurduğunu belirtmektedir. Araştırmada öğretmenler, okulların değer gelişimindeki rolünü tam olarak yerine getiremediğini de ifade etmektedir. Öğretmenlere göre okullar akademik başarı kadar değer gelişimini de hedeflemelidir.

Değer gelişimi okulların ana hedeflerinden biri olmalıdır. Değerler okul kültürü içinde yaşayarak öğrenilmeli, hayatın içinden uygulamalar ile geliştirilmelidir.

Değer gelişiminde önemli unsurlardan biri de ailedir. Öğretmenler aileyi değer gelişimindeki en önemli unsur olarak tanımlamaktadır. Öğretmenler ailenin değer gelişimine verdiği önemin çocuğun değer gelişimini etkilediğini belirtmektedir. Özellikle 0-6 yaş arası, gelişimin hızlı bir şekilde ilerlediği bir dönemdir. Öğretmenler bu dönemde ailenin çocuk üzerinde önemli bir etkisi olduğunu düşünmektedir. Okulda ne kadar değer öğretilse de ailede değerler pekiştirilmediğinde öğretimin etkisiz olacağı belirtilmektedir. Fidan (2009) çocukların söylenenden çok davranışlara dikkat ettiğini bu nedenle ailelerin okul-tutarlı davranışlarda bulunması gerektiğini belirtmektedir. Berkant ve diğerleri (2014) de okulda öğretilen değerlerle ailedeki değerlerin örtüşmemesinin sorun oluşturduğunu belirtmektedir. Gür ve diğerlerine (2015) göre okuldaki değer eğitiminin ailede desteklenmesinde güçlükler yaşanmaktadır. Benzer şekilde Gülay Ogelman ve Sarıkaya'ya (2015) göre okul öncesi öğretmenleri ailelerden bekledikleri desteği bulamaması nedeniyle değer eğitiminde zorluklar yaşamaktadırlar. Ailelerin akademik başarıya daha fazla önem vermesi bunun nedenlerinden biridir. Bir diğer neden olarak da ailenin yeterli bilinçte olmaması gösterilmektedir (Yazar ve Erkuş, 2013). Çocukların değer gelişimi için öğretmen-aile etkileşimi sağlanmalıdır. Veli toplantıları, veli geceleri, açık kapı uygulamaları, her zaman görüşebilme, gezilerde ve okul etkinliklerinde yardımlaşma, problem durumlarında bir araya gelme öğretmenler tarafından bu etkileşim için yapılan etkinliklerdir. Yine değer eğitimine aileyi katmak için okullar ebeveyn atölyeleri oluşturma, geziler düzenleme, okul amaçlarını aileyle oluşturma, dini-millî bayramlarda bir araya gelme, okul bültenleri oluşturma gibi etkinlikler düzenleyebilirler (Powney vd., 1995).

Öğretmenler değer gelişiminde okul ve aile dışında medyanın, sosyal medyanın, arkadaş çevresinin, yakın çevredeki insanların ve toplumda karşılaşılan herhangi bir insanın etkili olduğunu belirtmektedir. Özellikle medya değer gelişimini çok etkilemektedir. Medyatik kişilerin, fenomenlerin çocukların değerlerini etkilediği düşünülmektedir. Medyanın değer gelişiminde olumlu yanları olsa da olumsuz yanlarının daha ağır bastığı ifade edilmektedir. Buna neden olarak medyaya kolay ulaşılması, medya içeriğinin kontrol edilemeyişi, medyanın amacının reyting olması gösterilmektedir. Ayrıca medyanın bilinçaltını da etkilediği belirtilmektedir. Berkant ve diğerleri (2014) çocukların medyanın etkisi ile kendi amaçlarından vazgeçerek medyadaki karakterlerin amaçlarını

gerçekleştirmeye çalıştıklarını belirtmektedir. Böylece okulun ve ailenin çocuk üzerindeki olumlu etkisi azalmaktadır (Fidan, 2009).

Değer gelişiminde sosyal grupların da önemli bir yeri olduğu belirtilmektedir. Sosyal gruplarda önem verilen değerlerin çocukların değer gelişimini etkilediği ifade edilmektedir. Berkant ve diğerleri (2014), akran gruplarında çoğunlukla olumsuz davranışların model alındığını ve istendik değerleri kazananların genellikle mağdur olduğunu belirtmektedir. Yine aile büyükleri, yakın çevreden rol model kişiler, okunan kitaplar değer gelişimini sağlamada etkili olan unsurlardır.

Öğretmenler değer eğitiminde drama, yaratıcı drama, örnek olay uygulaması, kukla gösterimi gibi yöntemleri kullandıklarını belirtmektedir. Ayrıca fırsat eğitimi, proje temelli öğrenme gibi yaklaşımların gerçekçi uygulamalar sunmasından dolayı değer gelişiminde etkili olduğu vurgulanmaktadır. Bu yöntemlerin dışında öğretmenin değer eğitiminde rol model olduğu ifade edilmiştir. Alanyazına bakıldığında değer eğitiminde akran etkileşimli stratejiler, başkalarına hizmet, gelişimsel disiplin, rol modelleme ve mentorluk, aile katılımı, sosyal-duygusal yeterlilik öğretmek gibi yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir (Berkowitz, 2011). Değerler çoğunlukla derslerin veya etkinliklerin içinde ve rol model olarak öğretilmektedir (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Sanger ve Osguthorpe, 2013). Thornberg ve Oğuz (2013) da öğretmenlerin gün içindeki sosyal etkileşimleri sonucunda genelde bilinçsiz olarak değer öğretimini gerçekleştirdiklerini belirtmektedir. Bunun dışında okulda yer alan kuralların değerler için bir temel oluşturduğu belirtilmektedir. Değer eğitimi okul kuralları ve sınıf yönetimi ile bütünleşmiş durumdadır (Thornberg, 2008). Öğretmenler sınıflarında rol model olma, teşvik etme, olaylara dikkat çekme, iyi ilişkiler oluşturma gibi çoğunlukla informal yoldan değer öğretimi yapmaktadır (Powney vd., 1995). Öğretmenlerin sınıf yönetimi tarzları değer eğitimi için önemlidir. Etkileşime ve işbirliğine dayalı bir sınıf ortamındaki değer aktarımı ile öğretmen merkezli anlatıma dayalı bir sınıf ortamındaki değer aktarımı birbirinden farklı olacaktır. Araştırmada öğretmenlerin ifade ettikleri drama, yaratıcı drama, örnek olay, proje tabanlı öğrenme gibi uygulamalar bu nedenle oldukça kıymetlidir. Drama yönteminde yaparak yaşayarak işbirliği ve akran etkileşiminin sağlanması, değer gelişimine yardımcı olmaktadır (Aran ve Demirel, 2013; Berkowitz, 2011). Kaya ve Antepli'nin (2018) okul öncesi dönem çocukları ile yaptıkları çalışmalarında yaratıcı drama yoluyla verilen değer eğitiminin çocukların değer eğitimi puanları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Sinema filmi ya

da tiyatro da değer gelişimi için kullanılabilir (Fidan, 2009). Gündüz ve diğerleri (2017) okul öncesi dönemdeki çocuklara eğitsel oyunlar aracılığıyla farklı değerlerin kazandırılabilirliğini ortaya koymaktadırlar. Ancak Uzun ve Köse (2017) okul öncesi öğretmenlerinin değerleri somutlaştırmada, uygun yöntem ve teknikleri belirlemede güçlük çektiklerini belirtmektedir.

Öğretmenler değer eğitiminde materyal olarak kitap, kukla, oyuncak, eğitici kartlar, çocukların yazdıkları yazılar (şiir, öykü vs.), gazete, dergi, video, animasyon, çizgi film, farklı görseller kullandıklarını belirtmektedir. Öğretmenlere göre somut yaşantılar sunan materyalleri kullanmak değer gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Uzun ve Köse'ye (2017) göre de okul öncesi öğretmenleri benzer materyaller kullanmaktadır. Araştırmada bu görüşlerden farklı olarak materyal kullanımı ile değer öğretilmeyeceği de ifade edilmiştir. Arıcı ve Bartan'ın (2020) ve Yıldız ve diğerlerinin (2021) okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin değerleri kazandırma sürecine yönelik görüşlerini inceledikleri çalışmalarda ebeveynlerin bu süreçte en fazla çocuk kitaplarından yararlandıkları belirlenmiştir.

Araştırmada öğretmenler çocukların değer gelişimini gözlem yaparak takip ettiklerini belirtmişlerdir. Gözlem sonuçlarını ise birkaç gözlem formu hariç herhangi bir şekilde kaydetmemektedirler. Bu durumun nedenlerinden biri olarak da değerlerin sürekli değişim ve gelişim içinde olması gösterilmiştir. Aran ve Demirel (2013) sınıf öğretmenlerinin, Kuzu Jafari ve Demirel (2019) ise okul öncesi öğretmenlerinin araştırmanın bulgularıyla benzer şekilde değerleri gözlem yoluyla takip ettiklerini ortaya koymuştur. Öğretmenler değerleri nasıl değerlendireceklerini bilmedikleri için sıkıntı çekmektedir (Yiğittir ve Keleş, 2011). İskoç 5-14 Gelişim Programı'na baktığımızda programda değerlendirilebilecek (bilgi ve kavrama, saygı ve hoşgörü gibi tutumlar, araştırma ve değerlendirme gibi beceriler) ve değerlendirilemeyecek (çocukların kişisel duruşu gibi) öğrenme çıktılarının belirlenerek buna göre değerlendirme formlarının hazırlandığı görülmektedir. Öğretmenler bu formlar aracılığıyla gelişim ile ilgili aileyi ve çocuğu bilgilendirmektedir (Powney vd., 1995).

Thornberg ve Oğuz (2013) sınıfta çıkan problemlerin değer öğretimi için bir fırsat olarak görüldüğünü belirtmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin problem davranışlara karşı yaptıkları uygulamalar değer öğretimi için önemlidir. Bu araştırmada öğretmenlerin sınıflarında sürekli devam eden olumsuz bir davranış ile karşılaştıklarında yaptıkları uygulamalardan birinin olumsuz davranışın nedenini ortaya çıkarmak olduğu ortaya konmuştur. Davranışın nedenini ortaya

çıkarmak için çocukla ve aile ile görüşülmektedir. Bunun dışında bire bir veya sınıfça davranış hakkında konuşma, çocuğun empati yapmasını sağlama, görmezden gelme, ikinci tür ceza verme, aile ile görüşme, aile ziyareti, rehberlik servisi ile görüşme, değer eğitimi kapsamında olumsuz davranışlar üzerinde durma gibi uygulamalar yapılmaktadır. Özellikle çocuklar ile yapılan davranış hakkında konuşulması ve empati yapmalarının sağlanmaya çalışılması öğretmenlerin değer öğretiminde telkin yaklaşımını kullanmaya meyilli olduklarını göstermektedir. Bayırlı ve diğerleri (2020) ve Yiğittir ve Keleş (2011) tarafından yapılan çalışmalar da araştırma ile benzer sonuçlar içermektedir. Araştırmada öğretmenlerin genellikle problem davranışlara karşı benzer yöntemler kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin değer eğitimi farklı yaklaşımlar kullanmamalarının sebebi olarak değer eğitimi ile ilgili yeteri bilgiye sahip olmamaları gösterilmektedir (Bayırlı vd., 2020). Öğretmenlerin değer eğitimi tanımlarında felsefe, psikoloji, eğitim ve diğer akademik disiplinler ile ilgili teorilere atıfta bulunmamaları onların bu konudaki bilgi eksikliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Thornberg, 2008).

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda değer eğitimi konusunda bazı önerilerde bulunulması ihtiyacı doğmuştur. Değer eğitimine öğretmenlerin önem vermesine rağmen eğitim programının yoğunluğu, akademik başarı odaklı anlayış ve zaman yetersizliği gibi nedenlerle uygulamada eksiklerin olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle değer eğitiminin programın bir parçası olmasından ziyade programın temelini oluşturması önerilmektedir. Kağıt üzerinde ve sadece panoda yer alan değer etkinliklerinin yerine hayatın içinden ve farklı projelerle desteklenmiş, yaparak yaşayarak öğrenmeyi temel alan etkinliklerin yapılması gerekmektedir. Aile, okul, çevre, medya, sosyal medya değer gelişimi için bir bütün olarak hareket edebilmeli, eğitimin sadece okulların görevi olmasından ziyade toplumun bir sorumluluğu olduğu bilinci herkese yayılmalıdır. Okullardaki uygulamalar açısından bakıldığında çağdaş değer öğretim yöntemleri ile ilgili öğretmenlere eğitimler düzenlenmeli, sınıflar değer gelişimini sağlayacak materyaller ile donatılmalıdır. Okul-aile işbirliği ve hayat boyu öğrenme kavramlarının içi doldurularak ailelerin eğitim sürecinde aktif rol almaları sağlanmalıdır. Değer kazanma sürecinde en sık eleştiri alan unsurlardan biri de dijitalleşme sürecinde çocukların çeşitli araçlardan çok fazla etkilenildiğinin düşünülmesidir. Özellikle bu etkilenmenin olumsuz taraflarının daha çok ön plana çıktığı düşünülmektedir. Bu nedenle çocukların dijital araçlara ve teknolojiye olan bu ilgisi olumlu bir şekilde kullanılarak filmler, videolar, müzikler, oyunlar, dijital öyküler gibi unsurlar çocukların değer kazanmasında daha etkin ve

profesyonel bir şekilde kullanılmalıdır. Bu çalışmada değer eğitimi çalışmaları okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin bakış açıları doğrultusunda incelenmiştir. Eğitim sürecinin diğer basamaklarında farklı branşlardaki öğretmenlerin değer eğitimi noktasında ne tür çalışmalar yaptıkları da en az temel eğitim basamağındaki kadar önem taşımaktadır. Gelecek araştırmalarda farklı alanlardaki öğretmenlerin bu konudaki bakış açılarını ele almak faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 361-384.<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2941>
- Almerico, G. M. (2014). Building character through literacy with children's literature. *Research in Higher Education Journal*, 26, 1-13. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1055322.pdf>
- Altun, S. A. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-17.<https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-1-makale-1.pdf>
- Aran, Ö. C. ve Demirel, Ö. (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 151-168. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70483>
- Arastaman, G., Fidan, İ. Ö. ve Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: Kuramsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyu.2018.61>
- Arıcı, D. ve Bartan, M. (2020). Çocuğu okul öncesi eğitime devam eden annelerin çocuklarına değer edindirme sürecine yönelik görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 6(1), 279-294. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.640496>
- Balcı, A. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler*. (13. Baskı). Pegem Akademi.
- Bardi, A. ve Schwartz, S. H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and social psychology bulletin*, 29(10), 1207-1220. <https://doi.org/10.1177%2F0146167203254602>
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/753041>
- Bayırlı, H., Doruk, O. ve Tüfekci, A. (2020). Öğretmenlerin değerler eğitimi hak-

- kındaki görüşleri: Afyonkarahisar örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8(3), 865-894. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.8c.3s.5m>
- Berkant, H. G., Efendioğlu, A. ve Sürmeli, Z. (2014). Investigation of teachers' views on values education. *Turkish Studies*, 9(5), 427-440.
- Berkowitz, M. W. (2011). What works in values education. *International Journal of Educational Research*, 50(3), 153-158. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2011.07.003>
- Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimi anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(29), 322-348. <https://asosjournal.com/DergiTam-Detay.aspx?ID=1283>
- Brady, L. (2011). Teacher values and relationship: Factors in values education. *Australian Journal of Teacher Education*, 36(2), 56-66.
- Bruno, L. F. ve Lay, E. G. (2008). Personal values and leadership effectiveness. *Journal of Business Research*, 61(6), 678-683. http://www.g-casa.com/download/Bruno_Personal_Values_Leadership.pdf
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* [Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches]. (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Çelikkaya, T. ve Filoğlu, S. (2014). Attitudes of social studies teachers toward value and values education. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 14(4), 1551-1556. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1045069.pdf>
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56. <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-25-makale-2.pdf>
- Dawis, R. V. (1991). Vocational interests, values, and preferences. In M. D. Dunette ve L. M. Hough (Eds). *Handbook of industrial and organizational psychology* (pp. 833-871). Consulting Psychologist Press
- Edgington, W. D. (2002). To promote character education, use literature for children and adolescents. *The Social Studies*, 93(3), 113-116. <https://doi.org/10.1080/00377990209599893>
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(20), 1-18. https://keg.aku.edu.tr/arsiv/c2s2/KuramsalEgitimbilim_cilt2say%20c3%84%c2%b12.pdf
- Gudmundsdottir, S. (1991). Values in pedagogical content knowledge. *Journal of Teacher Education*, 41(3), 44-52.
- Gülay Ogelman, H. ve Sarıkaya, H. (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin

- değerler eğitimi konusundaki görüşleri: Denizli ili örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 81-100. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sakaefd/issue/11234/134081>
- Gündüz, M., Aktepe, V., Uzunoğlu, H. ve Gündüz, D. D. (2017). Okul öncesi dönemdeki çocuklara eğitsel oyunlar yoluyla kazandırılan değerler. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 62-70. <https://doi.org/10.21666/muefd.303856>
- Gür, Ç., Koçak, N., Şirin, N., Şafak, M. ve Demircan, A. (2015). İlköğretim öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları güçlüklerin incelenmesi: Ankara örneği. *Asian Journal of Instruction*, 3(1), 78-91. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17674>
- Halstead, J. M. ve Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202. <https://doi.org/10.1080/713657146>
- Kaya, Y. ve Antepli, S. (2018). Okul öncesi dönemde yaratıcı drama yoluyla değerler eğitimi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 13(2), 237-250. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ydrama/issue/38675/868838>
- Kenan, S. (2009). The missing dimension of modern education: Values education. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9(1), 279-295. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ837782.pdf>
- Kuzu Jafari, K. ve Demirel, M. (2019). Okul öncesi öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 13-35. <http://ijeces.hku.edu.tr/tr/download/issue-file/23153>
- Lovat, T. ve Clement, N. (2008) Quality teaching and values education: coalescing for effective learning. *Journal of Moral Education*, 37(1), 1-16, <https://doi.org/10.1080/03057240701803643>
- Masemann, V. L. (2013). Culture and education. In R. F. Amove, C. A. Torres, S. Franz (Ed.) *Comparative education: The dialectic of the global and the local* (pp. 113-133). Rowmann Littlefield Publishers.
- Özer, M. ve Aktaş, B. Ç. (2019). Değerler eğitimi devamlılığı: Okul öncesi eğitim programından hayat bilgisi öğretim programına. *İlköğretim Online*, 18(1), 389-405. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.527640>
- Quisumbing, L. R. ve de Leo, J. (2005). *Learning to Do: Values for Learning and Working Together in a Globalized World. An Integrated Approach to Incorporating Values Education in Technical and Vocational Education and Training. UNESCO-APNIEVE Sourcebook No. 3.* https://unevoc.unesco.org/fileadmin/user_upload/pubs/LearningToDo.pdf
- Powney, J., Cullen, M. A., Schlapp, U., Glissov, P., Johnstone, M., & Munn, P.

- (1995). *Understanding values education in the primary school*. Edinburgh: Scottish Council for Research in Education.
- Sanger, M. N., & Osguthorpe, R. D. (2013). Modeling as moral education: Documenting, analyzing, and addressing a central belief of preservice teachers. *Teaching and Teacher Education*, 29, 167-176. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2012.08.002>
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz Theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Schwartz, S. H. ve Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(3), 268-290. <https://doi.org/10.1177%2F0022022101032003002>
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T. ve Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 231-248.
- Thornberg, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1791-1798. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2008.04.004>
- Thornberg, R. ve Oğuz, E. (2013). Teachers' views on values education: A qualitative study in Sweden and Turkey. *International Journal of Educational Research*, 59(1), 49-56. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijer.2013.03.005>
- Topaç, N., Bardak, M., Kirişçi, M. ve Mertoğlu, E. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının değer kavramlarını tanımlamalarının incelenmesi: Nitel bir çalışma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 447-487. <https://doi.org/10.34234/ded.720094>
- Tsirogianni, S. ve Gaskell, G. (2011). The role of plurality and context in social values. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 41(4), 441-465. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2011.00470.x>
- Uzun, M. ve Köse, A. (2017). Okul öncesi eğitimde değerler eğitiminin uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 305-338. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/317295>
- Yazar, T. ve Erkuş, S. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 196-211. <https://>

dergipark.org.tr/en/download/article-file/786944

- Yazar, T., Özekinci, B. ve Özlem, L. A. (2017). Öğretmen ve okul yöneticilerinin değerler eğitimi kavramına ilişkin metaforik algıları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 245-269. <https://enadonline.com/public/assets/catalogs/0132718001543917911.pdf>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Genişletilmiş Baskı). Seçkin.
- Yıldız, E., Elibol, H. ve Ada, M. (2021). Okul öncesi eğitim çağında çocuğu olan ebeveynlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(40), 2317-2344. <https://doi.org/10.26466/opus.864098>
- Yiğittir, S. ve Keleş, H. (2011). In views of classroom teachers concerning in social studies course the values education. *Milli Eğitim Dergisi*, 41(189), 144-155. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36193/406957>
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 407-416. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1724629>

Extended Abstract

Basic Education School Teachers' Views on Value Education

Yusuf ÖZDEMİR, Teacher.
Ministry of Education, Samsun/Turkey.
yusuefozdemir82@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2024-6916>

Elif MERCAN UZUN, Assistant Professor.
Ondokuz Mayıs University, Samsun/Turkey.
elfmercan@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9069-1375>

Eda BÜTÜN KAR, Corresponding Author, Assistant Professor.
Sinop University, Sinop/Türkiye.
edabutun@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6226-0137>

Article Type: Research Article
<https://doi.org/10.34234/ded.857721>
Received Date: 01.07.2021
Accepted Date: 11.09.2021
Published Date: 25.12.2021

Introduction

Humans are social beings, who possesses cognitive, affective, and social characteristics, require interaction with the society in which they live. Considering these characteristics of humans, education systems aim both to develop human characteristics and to give people the qualities that will ensure the continuation

of society. Particularly in parallel with rapid developments, the decline of human behavior and social characteristics caused a focus shift to studies aimed at improving the people's affective side. This aim can only be realized with character education, value education, and moral education.

Values are beliefs that shape people's decisions, goals, and desires. These beliefs are mediators for people while determining their priorities in life and motivate their actions. Also, the functioning and survival of society depend on values. It is possible to determine the behavioral tendencies in society and examine their changes over time by analyzing the values in the society. The fact that values are so effective in human and social behavior has led efforts to examine values in detail. As a result of these studies, values have been classified into different categories. The categories made by Spranger, Rokeach, and Schwarz are widely accepted.

One of the main goals of schools is to contribute to the value development of children. Students are taught values in a planned or unplanned manner within the school environment. Many characteristics of a teacher, whether their actions in the classroom or the methods they use in the lessons, all affect the value development of children. To employ this effect in a planned manner, value education has started to take place in schools in an organized way. For this purpose, methods such as value transfer, moral reasoning, value analysis, value clarification, and active learning are starting to be utilized in values education.

The behaviors that children acquire during the primary education period are permanent and has long-lasting effect. Teachers working in primary education have an essential role in value development. The teachers' views on values education and the practices they carry out in their classrooms will provide information about the values education practices in primary education. For this reason, answers to the following questions were sought in the research to reveal the views of primary education teachers on values education:

1. What are the teachers' views on the necessity of value education?
2. What are the teachers' views on factors (family, school, etc.) that affect the value education process?
3. What are the teachers' views on the effectiveness and adequacy of the practices in the curriculum?
4. What are the teachers' views on the approaches and materials used as alternatives to the practices put in the curriculum?

5. What are the teacher practices regarding monitoring and assessing the value education process?
6. What are the actions teacher take against repetitive negative behaviours in the classroom?

Method

In this study phenomenology, a qualitative research method, was employed. The study group of the research consists of 33 pre-school and classroom teachers over 2020-2021 academic year. The reason for choosing pre-school and primary school teachers for the research is to examine the values education practices in the primary education period in a holistic approach. The study group was formed through maximum variation sampling, one of the purposive sampling methods. The study collected data through interview form developed by the researchers. While preparing the interview form, classroom teachers, pre-school teachers, and experts were consulted. The prepared form was sent to the teachers via Google Forms. Descriptive analysis was performed on the obtained data. For the validity and reliability of the data obtained, measures were taken to ensure the credibility, transferability, reliability, and the confirmability of the data.

Results

The study found that teachers see value education as a necessary endeavour. The study also indicates that the understanding of education focused only on academic success turns children into competitive, selfish, and winning-focused individuals. The trend of weakening in human values due to the rapid developments and change in the world creates a growing need for values education.

Teachers state that one of the most important functions of the family is value education, and the school has a role to help fill the gaps where the family falls short. According to them, communication and harmony between family and school is significant for value development. Schools enable children to acquire many values by enabling them to spend time together.

Teachers state that outside of school and family, peers, media, social media, people in the inner circle, and storybooks are effective in value development. Eventhough the media cannot be regulated or supervised, and has several negative impacts that negatively affect the development of values in children. Howe-

ver, it has also been reported that the media can be effective in value education with educational cartoons, workshops, and public service announcements.

One of the findings of the research is that teachers do not find the activities in the curriculum sufficient. The reason for this is that little time is allocated for values education, the acquisition of the values are handled independently from each other, and the education consists of activities that only utilize the board and paper. It is stated that the activities to be carried out in values education should be connected to life and the activities should be supported by the family. Teachers make up for the deficiency in the curriculum at their own discretion.

Teachers use methods such as drama, games, creative drama, case studies, and puppet shows in value education. They state that it is important to be a role model. Teachers use materials such as books, puppets, toys, educational cards, writings by students (poems, stories, etc.), newspapers, magazines, videos, animations, cartoons, and different visuals in value education.

Teachers stated that they had difficulties in assessing and keeping track of value development in value education. It was stated that follow-up forms are rarely utilized. When a negative situation arises in the classroom, action is taken mainly to reveal the reason for the behaviour. To solve the problem, students receive warnings, they are encouraged to empathize, and if the behaviour continues, there are practices such as giving small punishments, contacting the parents, arranging a meeting with the guidance service, and visiting the family.

Discussion and Conclusion

Teachers consider value education a necessary endeavour. Supporting this finding, Bayırlı et al. (2020) stated that the increase in technology addiction and individuality causes the weaken the human values, therefore values education is needed to cope with these problems. Again, Uzun and Köse (2017), Gür et al. (2015) revealed the necessity for value education in their studies. Although value education is considered necessary, the curriculum and practices are not sufficient to address this need. This notion is also supported by Çengelci et al. (2013), Çelikkaya and Filoğlu (2014), and Berkant et al. (2014).

The family is seen as the most influential factor in value development. Schools, on the other hand, have a complementary role in value education. For this reason, the school-family association in value education is very important. Fidan (2009) supports the results of the research with her claim that children pay

attention to behaviors rather than the spoken word, therefore, families should behave in accordance with the school. Berkant (2014) also underlined the inconsistency between the values taught at school and the values of the family as a problem.

The research revealed that the media, social media, the inner circle of friends, and people in the close environment are effective in values education, besides the family and school. It was stated that the media, in particular, is very important in value development. Berkant et al. (2014) state that children's efforts to mirror the characters on T.V and media affect their value development. According to Fidan (2009), this situation reduces the influence of school and family on the child.

Methods such as drama, creative drama, case studies, and puppet shows are used in value education. In addition, there is an emphasis on the importance of being a role model. Çelikkaya and Filoğlu (2014) revealed that teachers mostly teach values by discussing them in lessons and through role models. According to Gür et al. (2015), values are presented in classroom activities, apart from that, they are conveyed through practices such as drama, projects, and case studies.

One of the problems encountered in value education is the follow-up and evaluation of value development. Yiğittir and Keleş (2011) also state that teachers have difficulties in this area. The reason for this is that values constantly develop and change. When teachers encounter negative behavior, they usually try to overcome this situation by one-on-one teacher and student interactions or addressing the whole classroom regarding it. This demonstrates that teachers generally use the suggestion approach when they encounter a problem. According to Bayırlı et al. (2020), this situation is due to teachers not having knowledge about different approaches.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Yusuf ÖZDEMİR, Elif MERCAN UZUN, Elif BÜTÜN KAR

Yazar Katkıları / Author Contributions: Yusuf ÖZDEMİR (%40), Elif MERCAN UZUN (%30), Elif BÜTÜN KAR (%30)

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.